

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-131>

УДК 338.242.4

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

THE MAIN DIRECTIONS OF STATE REGULATION OF THE REGIONAL ECONOMY IN CONDITIONS OF MACROECONOMIC INSTABILITY DURING A FULL-SCALE INVASION

Лавроненко Геннадій Олексійович

аспірант,

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7436-4850>

Барабанова Валентина Віталіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2954-4090>

Lavronenko Hennadii, Barabanova Valentyna

Mykhailo Tuhun-Baranovskyi Donetsk National University
of Economics and Trade

Стаття присвячена актуальним питанням визначення основних напрямів державного регулювання економіки регіонів в умовах макроекономічної нестабільності під час повномасштабного вторгнення. Проаналізовано основні наукові думки та підходи до державного регулювання економіки регіонів. Досліджено міграційної динаміки між регіонами та напрямки внутрішніх міграційних процесів, що відбувається внаслідок повномасштабного вторгнення. Проаналізовано найбільші потреби населення в державному захисті в залежності від міграційного статусу. Окреслено основні проблеми економічного розвитку регіонів, що виникають через внутрішнє переміщення осіб у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Визначено основні особливості надання державної підтримки, що є найбільш необхідними для кожного з регіонів України.

Ключові слова: державне регулювання, економіка регіонів, макроекономічна нестабільність, напрями міграції, повномасштабне вторгнення.

The article is devoted to the topical issues of determining the main directions of state regulation of the regional economy in conditions of macroeconomic instability during a full-scale invasion. The main scientific opinions and approaches to the state regulation of the regional economy are analyzed. Migration dynamics between regions and the directions of internal migration processes that occur as a result of a full-scale invasion are studied. The greatest needs of the population in state protection are analyzed depending on the migration status. The main problems of the economic development of the regions arising from the internal displacement of persons in connection with the full-scale invasion are outlined. The main features of providing state support, which are the most necessary for each of the regions of Ukraine, have been determined. A full-scale invasion leads to the destruction of infrastructure, including roads, bridges, power grids and other facilities, making it difficult for businesses to develop and affecting the quality of life of the local population. In addition, hostilities and internal population displacement lead to psychological difficulties among the population. The destruction of enterprises and the loss of key industries worsens the state of the region's business ecosystem, which can potentially lead to long-term economic problems. Given these challenges, it is important to develop strategies for the recovery and development of the regional economy in the face of macroeconomic instability and full-scale invasion. In order to effectively solve the main economic problems arising

in the regions due to the internal displacement of people in connection with the full-scale invasion, it is necessary to implement complex state strategies. An important element is the effective management of crisis situations and prevention of events aimed at creating a stable economic environment and social stability in the regional context.

Keywords: state regulation, economy of regions, macroeconomic instability, directions of migration, full-scale invasion.

Постановка проблеми. Проблема визначення основних напрямів державного регулювання економіки регіонів в умовах макроекономічної нестабільності під час повномасштабного вторгнення є актуальною та складною в сучасних глобальних умовах. Макроекономічна нестабільність та вторгнення можуть викликати серйозні виклики для регіональної економіки, потребуючи відповідних стратегій та інструментів державного втручання.

В умовах загальної соціально-економічної нестабільності під час повномасштабного вторгнення виникає необхідність у перегляді та адаптації регіональних стратегій розвитку. Державне регулювання повинно бути спрямоване на відновлення економічної стабільності та забезпечення сталого розвитку регіонів, враховуючи нові економічні та соціальні реалії.

Крім того, важливо визначити ефективні інструменти державного втручання для забезпечення стійкості регіональної економіки в умовах макроекономічної нестабільності. Це може включати фінансові заходи, стимулювання інвестицій, розвиток інфраструктури та інші заходи, спрямовані на підтримку економічного стану регіонів під час війни.

Важливим є врахування унікальних особливостей кожного регіону при розробці стратегій державного регулювання. Різноманіття соціоекономічних умов, ринкових можливостей та потенціалу регіонів вимагає індивідуального підходу та тісної співпраці між державними органами та місцевими урядами.

Усі ці аспекти взаємопов'язані та потребують комплексного підходу до розробки стратегій державного регулювання економіки регіонів. Спрямованість на підтримку сталого розвитку та врегулювання наслідків макроекономічної нестабільності становить ключовий аспект вирішення цієї проблеми для забезпечення підтримки регіонів в умовах вторгнення та їх відновлення у післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першим з українських вчених, хто зробив помітний внесок у розробку регіональної економіки є Поповкін В. А. [1], який виділив основні поняття, методичні підходи та особливості

регіональної економіки України. Досліджував багатофакторні аспекти сталого регіонального розвитку та запропонував базову методологію регіональної політики Герасимчук З. В. [2]. Значний внесок в розробку питань застосування в умовах України аспектів європейського регіонального досвіду зробив Мікула Н. А. [3].

В своїй роботі запропонував програми реалізації регіональної структурної політики та механізм реалізації регіональної структурної політики Попадинець Н. М. [4]. Було виконано комплексне дослідження теоретичних і практичних аспектів державного регулювання розвитку регіонів як складного феномену у монографії Керецмана В. Ю. [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча загальним питанням державного регулювання економіки регіонів в умовах макроекономічної нестабільності присвячено достатньо наукових робіт та проведених досліджень, проте саме унікальні умови повномасштабного вторгнення створюють нові виклики та потребують нових підходів для досягнення успішності державного регулювання економіки регіонів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основним завданням статті є визначення напрямів державного регулювання економіки регіонів в умовах макроекономічної нестабільності під час повномасштабного вторгнення для чого необхідно розглянути ключові зміни у стані економіки регіонів, що виникли внаслідок повномасштабного вторгнення та окреслити специфічні рішення державного регулювання для кожного з регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика державного регулювання в умовах макроекономічної нестабільності сучасної держави - це чітко окреслений курс економічних досліджень останніх років. При цьому висока адаптивність і динаміка системи стратегічного управління в десятках провідних країн світу стимулює невпинне оновлення базових положень саме екзогенної теорії економічного зростання [6].

Регіональне управління орієнтовано на розуміння динаміки та взаємодії між ресур-

сами, природним середовищем, ринком та суспільством; виокремлення існуючих проблем та підтримку балансу [7].

Глобальною метою стратегії соціально-економічного розвитку України є поліпшення якості життя населення. Основне завдання розвитку в цілому полягає у забезпеченні умов для орієнтації економіки на перебудову структури і поступове зростання виробництва, досягнення економічного та соціального прогресу [4].

В умовах повномасштабного вторгнення та подальшого післявоєнного відновлення це завдання трансформується у забезпеченні відповідної державної підтримки постраждалих регіонів, переміщених осіб та запровадженню відповідних програм післявоєнного відновлення.

Хоча «Стратегія сталого розвитку України» на період до 2030 року [8] розроблялася ще до початку повномасштабного вторгнення, але більшість її позицій залишаються актуальними і у сучасних умовах, зокрема, подолання бідності, удосконалення бюджетно-податкової політики, забезпечення сталого розвитку регіонів та ін.

Теорія державного регулювання економіки проголошує необхідність системного підходу до вибору засобів і методів впливу держави на суб'єктів економічних відносин. Регулюванню підлягають складні процеси життєдіяльності суспільства, на які нездатні ефективно впливати окремі важелі або будь-які вибіркові, незбалансовані їхні комбінації [9].

Наявність економічно активного населення та міграційні процеси стають критичними для розвитку економіки регіонів, особливо в умовах макроекономічної нестабільності та повномасштабного воєнного вторгнення. Ці фактори визначають економічну динаміку та соціокультурний потенціал регіонів, а також впливають на їхню стійкість та відновлення під час кризових ситуацій. Умови війни і нестабільності можуть призвести до значних змін у населенні та міграційних тенденціях, впливаючи на соціально-економічну ситуацію та варіюючи перспективи розвитку регіонів в умовах воєнного конфлікту.

На рис. 1 представлено аналіз міграційної динаміки, яка виникла у зв'язку з повномасштабним вторгненням – за регіонами вибуття (станом на червень 2023).

За даними рис. 1, від повномасштабного вторгнення постраждали східні регіони країни, де кількість вибулих становить 61% (при загальному рівні по Україні – 21%), тих, хто виїжджав, але вже повернувся – 13%. Частка тих, хто лишалися вдома становить 25%.

Найменше постраждали західні та центральні регіони, де вдома залишалися відповідно 73% та 78% населення. При тому, відсоток тих, хто виїжджав з початку повномасштабного вторгнення, але вже повернувся додому відповідно становить 17% та 10%. Отже, через війну з цих регіонів виїхало всього 10% та 12% населення.

Північні регіони та м. Київ є лідерами за відсотком населення, яке виїжджало через

Рис. 1. Аналіз міграційної динаміки за регіонами вибуття [10]

війну, але вже повернулося – 27% та 34% відповідно. Станом на червень 2023 р. свої домівки в цих регіонах все ще покинули 12% населення.

Відповідні показники південних регіонів найбільше всього відповідають показникам по Україні в цілому: знаходяться в евакуації 21%, не виїжджали 61–64%; вже повернулися – 15–18%.

На рис. 2 представлено аналіз міграційної динаміки, яка виникла у зв'язку з повномасштабним вторгненням – за регіонами прибуття (станом на червень 2023).

За даними рис. 2, саме західні регіони лідирують по кількості населення, що виїхали за кордон – 28%, а південні регіони – по відсотку населення, що переїхали в інші області – 52%. В Київ найбільше всього переїхало переселенців у зв'язку з війною. Крім нього Львівська область залишається найпопулярнішим напрямом внутрішньої міграції, як і інші західні регіони України.

Отже, на тлі суттєвого зменшення кількості населення у східних регіонах та часткового – не півдні, що відбувається на тлі значних руйнувань інфраструктури в цих регіонах, у західних регіонах, з одного боку, спостерігається найбільша міграція за кордон, а з іншого – найбільше прибуття внутрішньо переміщених осіб.

Основна особливість північних регіонів – початок процесів відновлення після де оку-

пації територій та значне повернення населення, яке раніше виїжджало в інші регіони та за кордон.

За даними рис. 3, в умовах воєнного стану основної потребою залишається грошова підтримка, причому найбільш критична (68%) вона для тих верств населення, що залишилися на місці постійного перебування. Тобто це переважно стосується центральних, північних регіонів та частині південних, які не знаходяться під тимчасовою окупацією. Дані рис. 3 говорять про те, що станом на червень 2023 р. ВПО (внутрішньо переміщені особи) є фінансового більш захищеними за рахунок підтримки держави ніж ті, хто не переїжджав.

Проте стосовно потребі у доступу до роботи – найбільш критична вона саме серед ВПО – 40%, серед тих, хто не змінював місця проживання становить лише 27%; серед тих, хто виїхав за кордон становить 31%. За всіма іншими групами потреб (безпечне місце проживання, медикаменти, житло, медичне обслуговування) найбільш незахищеною групою населення так само залишаються ВПО. Отже ці напрямки державного регулювання є більш критичними для західних регіонів (в яких перебуває найбільша кількість ВПО) та прифронтових регіонів, в які переміщувалися ВПО, що мігрували в межах однієї області або до сусідньої – не змінюючи докорінно регіон проживання.

Рис. 2. Аналіз міграційної динаміки за регіонами прибуття [10]

Рис. 3. Найбільші потреби населення в державному захисті в залежності від міграційного статусу [10]

Повномасштабне вторгнення і внутрішнє переміщення осіб можуть призводити до ряду серйозних економічних проблем для регіонів. Основні з них включають:

- втрата робочої сили та трудових ресурсів;
- зниження інвестицій та бізнес-активності;
- збільшення соціально-економічних нерівностей;
- руйнування інфраструктури;
- психологічні труднощі та стрес; загроза бізнес-екосистемі.

Повномасштабне вторгнення призведе до руйнування інфраструктури, включаючи дороги, мости, електромережі та інші об'єкти, що ускладнює розвиток бізнесу та впливає на якість життя місцевого населення. Крім того воєнні дії та внутрішнє переміщення населення призводять до психологічних труднощів серед населення. Це впливає на продуктивність праці, спричиняє втрати досвіду та навичок працівників. Руйнування підприємств та втрата ключових галузей погіршує стан бізнес-екосистеми регіону, що в потенціалі може

призвести до довгострокових економічних проблем.

Враховуючи ці проблеми, важливо розробляти стратегії для відновлення та розвитку регіональної економіки в умовах макроекономічної нестабільності та повномасштабного вторгнення.

Висновки. Отже, для ефективного вирішення основних економічних проблем, що виникають у регіонах через внутрішнє переміщення осіб у зв'язку з повномасштабним вторгненням, необхідно впроваджувати комплексні державні стратегії. Зокрема, це може включати відновлення інфраструктури, стимулювання інвестицій, реалізацію соціально-економічних програм, формування освітніх та професійних ініціатив, підтримку малих та середніх підприємств, а також соціальну адаптацію та психологічну підтримку. Важливим елементом є ефективне управління кризовими ситуаціями та попередженням подій, спрямоване на створення стабільного економічного середовища та соціальної стабільності в регіональному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці. Київ : Наукова думка. 1993. 218 с.
2. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації. Луцьк : Надстир'я. 2001. 528 с.

3. Мікула Н. А. Євро регіони: досвід та перспективи. Львів : ІРД НАНУ, 2003. 222 с.
4. Попадинець Н. М. Суть механізму реалізації регіональної структурної політики. *Регіональна економіка*. 2014. № 3. С. 48–55.
5. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.
6. Попельнюхов Р. В. Державне регулювання макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2009. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=17> (дата звернення: 15.11.2023).
7. Безхлібна А. П. Конкурентоспроможність відновлювальної екосистеми в період післявоєнної відбудови. *Економіка країни і регіонів в умовах воєнного стану та аспекти повоєнного відновлення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Одеса. 2023. С. 64–67.
8. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року. URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34> (дата звернення: 15.11.2023).
9. Жихор О. Б., Кузьминчук Н. В. Модель державного регулювання розвитку регіону: стратегічні, тактичні та операційні напрями. *Вісник Університету Банківської Справи Національного Банку України*. 2013. № 1 (16). С. 21–25.
10. Офіційний сайт дослідницької компанії Gradus Research. URL: gradus.app. (дата звернення: 15.11.2023).

REFERENCES:

1. Popovkin V. A. (1993) Rehionalno-tsilisnyi pidkhid v ekonomitsi [Regional and integrated approach in the economy]. Kyiv: Naukova dumka. 218 p. (in Ukrainian)
2. Herasymchuk Z. V. (2001) Rehionalna polityka staloho rozvytku: metodolohiia formuvannia, mekhanizmy realizatsii [Regional sustainable development policy: formation methodology, implementation mechanisms]. Lutsk: Nadstyr'ia. 528 p. (in Ukrainian)
3. Mikula N. A. (2003) Yevrorehiony: dosvid ta perspektyvy [Euroregions: experience and prospects]. Lviv: IRD NANU, 2003. 222 p. (in Ukrainian)
4. Popadynets N. M. (2014) Sut mekhanizmu realizatsii rehionalnoi strukturalnoi polityky [The essence of the implementation mechanism of the regional structural policy]. *Rehionalna ekonomika*, no. 3, pp. 48–55.
5. Keretsman V. Yu. (2019) Derzhavne rehuliuвання rozvytku rehioniv Ukrainy: teoriia i praktyka [State regulation of the development of regions of Ukraine: theory and practice]. monohrafiya [a monograph]. Uzhhorod: TOV «RIK-U», 512 p.
6. Popelniukhov R. V. (2009) Derzhavne rehuliuвання makroekonomichnoi stabilnosti [State regulation of macroeconomic stability]. *Efektyvna ekonomika*, no. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=17> (accessed 15 November 2023).
7. Bezkhlibna A. P. (2023) Konkurentospromozhnist vidnovliuvanoi ekosystemy v period pisliavoiennoi vidbudovy [Competitiveness of the restoration ecosystem in the period of post-war reconstruction]. *Ekonomika krainy i rehioniv v umovakh voiennoho stanu ta aspekty povoiennoho vidnovlennia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Odesa, pp. 64–67.
8. Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [Strategy of sustainable development of Ukraine for the period until 2030]. Available at: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34> (accessed 15 November 2023).
9. Zhykhor O. B., Kuzmynchuk N. V. (2013) Model derzhavnogo rehuliuвання rozvytku rehionu: stratehichni, taktychni ta operatsiini napriamy [Model of state regulation of regional development: strategic, tactical and operational directions]. *Visnyk Universytetu Bankivskoi Spravy Natsionalnoho Banku Ukrainy*, no. 1 (16), pp. 21–25.
10. Ofitsiynyi sait doslidnytskoi kompanii Gradus Research [Official website of the Association of Retailers of Ukraine]. Available at: rau.ua (accessed 15 November 2023).